

ANUARIO DEL SEMINARIO DE FILOLOGÍA
VASCA «JULIO DE URQUIJO»

International Journal of Basque Linguistics and Philology

LII: 1-2 (2018)

*Studia Philologica et Diachronica
in honorem Joakin Gorrotxategi*

Vasconica et Aquitanica

Joseba A. Lakarra - Blanca Urgell
(arg. / eds.)

eman ta zabal zazu



Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

Eibarko testu zaharrak berrikusten:
1754ko udal-ordenantzak
Revisiting 18th century Basque administrative texts:
a municipal ordinance from Eibar

Eneko Zuloaga
UPV/EHU

Abstract

In this paper I present a critical edition of a municipal ordinance from Eibar written in 1754. The text completes the corpus of old and modern texts of the Deba valley, and it gives new insights for the study of the 18th century Basque dialect of Eibar. Moreover, as this kind of texts are not so abundant in the history of Basque, it is quite interesting for the study of the administrative language. The ordinance was transcribed first by Mujika (1908), and subsequent text antologies followed it. However, these transcriptions are not free from errors. Thus, this edition intends to correct these mistakes and to give a critical version of the text. Along with the edition, I present an analysis of the graphic system and an analytical lexicon.

Key words: *First Modern Basque, critical edition, Eibar, administrative language.*

Laburpena

Lan honek Eibarko 1754ko udal-ordenantzaren edizio kritikoa aurkezten du. Idazkiak Deba ibarreko testu zahar eta modernoan corpusa osatzen laguntzen du, eta ideia eta ikuspegi berriak ematen ditu Eibarko XVIII. mendeko euskarari buruz. Are gehiago, era horretako testuak euskararen historian oso ugariak ez direnez, iturri interesgarri askoa da euskara administratiboan ikertzeko. Ordenantzaren lehenengo edizioa Mujikak (1908) egin zuen, eta orduz geroztiko antologiak haren lanari jarraikiz aritu dira, nahiz eta transkripzioetan akatsak agertu. Hain zuzen ere, edizio honek akats horiek zuzendu nahi ditu, eta testuaren ikuspegi kritikoa eman. Edizioarekin batera, testuko sistema grafikoaren deskripzioa eta lexikoi analitikoa aurkezten dira.

Hitz gakoak: *Lehenengo Euskara Modernoa, edizio kritikoa, Eibar, administrazio-hizkera.*

1. Joakin Gorrotxategiren omenaldia

Ez dut Joakin Gorrotxategi aurrez aurreko irakasle izan, baina bai zeharkako, azken urteotan euskararen historiarekin arduratu garen guztiok bezala. Ez ditut hemen aipatuko, jada besteek egin dutelako, eibartarrak azken hamarkadotan euskararen historiaren inguruan eta euskalaritzaren esparruan eginiko ekarpen esanguratsu eta ezinbestekoak. Aitzitik, haren ikasle edo menpeko ez izanda ere ingurumarietan ibili garenokin izandako abegi ona eta eskuzabaltasuna azpimarratzeko eta eskertzekoa da, oso; esan dezadan, laburtu beharrez, lan hau besteak beste Gorrotxategiren eskuzabaltasunari esker prestatu ahal izan dudala, UPV/EHUko Micaela Portilla ikergunean, omendua bera honetaz ezer jakin gabe nigandik metro gutxira zegoela.

2. Sarrera¹

Euskal Herrian oraintsu arte «goi-mailako» zeregin edo lanbideetan ibili direnak batez ere latinez edo hizkuntza erromantzez aritu direlako ideia ez da berria,² nahiz eta horrek ez duen esan nahi herritar gehienak euskaldun ez zirenik hala jakintzaz nola erabileraz: latinaren zein hizkuntza erromantzeen (alde batetik) eta euskararen (bestalde) arteko diglosia zegoen, non herritarren arteko hizkuntza arruntak, euskarak, eguneroko bizimoduko esparru gehienak betetzen baitzituen, baina latina eta/edo erromantzeak, lekua eta garaia zein den, goi-mailako zereginetarako erabiltzen baitziren. Ipar Euskal Herriko egoeraz, begiratu Oyharçabal (2001a) eta (2001b); Hego Euskal Herrikoaz —eta kasu honetan Nafarroakoaz, zehazki—, Monteanok (2017) liburu argigarria argitaratu du oraintsu.

Administrazio-testuei dagokienez, diglosia orokor horren ondorioz, oso gutxi dira xx. mendeko azken hamarkadak baino lehen euskaraz idatzitako administrazio-testuak, are «administrazio-testu» izendapena zabal ulertuta ere; hots, edozelako administrazio-prozesuri lotutako izkribuak aintzat hartuta, izan esaldi solteak, izan gutunak, izan lan honetan aurkezten diren ordenantzen erakoak.

1936 aurreko administrazio zibileko testuen bilduma prestatu zuen Imanol Trebiñok (2001), eta guztira hirurogeita hemeretzi testu edo testu-sorta bildu zituen. Lehen begi-kolpean gutxi ere ez direla pentsa liteke beharbada, baina aintzat hartu behar da bildumako testu zaharrenak 1616-1617ko Ros-Etxart gutuneriari dagozkiola, eta berriena 1935eko Lekeitioko bando bat dela; hots, bildumak azken lau mendeotako Euskal Herri osoko administrazio zibilaren esparruko materialak biltzen ditu.

¹ Bihoazkie nire eskerrak Dorota Krajewskari eta Borja Ariztimuñori, testu honen zenbait korapilo askatzen edo arintzen emandako laguntzagatik. Eskerrik asko, halaber, Eibarko Udal Artxiboko Yolanda Ruiz artxibozainari, eskuizkribu hau eta beste batzuk eskuratzeko emandako erraztasunengatik. Lan honek MINECOK finantzatutako «*Monumenta Linguae Vasconum* (V): periodización y cronología» [FFI2016-76032-P] ikerketa-proiektua-ren eta Eusko Jaurlaritzaren «Historia de la Lengua Vasca y Lingüística Histórico-Comparada» [GIC IT698-13] ikerketa-talde iraunkorraren babesa izan du.

² Horrekin ez dut esan nahi gizarteko goi-mailetan jaio, bizi edo ibilitakoak ere euskaldun izan ezin zitezkeenik, Lazarragak (adibide bat ematearren) erakusten duenez.

Serapio Mujikak xx. mendearen hasieran esandakoak berretsi zituen Trebiñok ia mende baten buruan:

Cuando yo comencé a arreglar los Archivos Municipales de Guipúzcoa por encargo de la Excma. Diputación Provincial, era creencia general entre las personas que se ocupaban del pasado de nuestro país, la de que iba á encontrar en aquellos depósitos de papeles muchos documentos escritos en lengua vascongada, y sin embargo no ha sido así. Algunos, muy pocos, he hallado escritos en latín y todos los demás están en lengua castellana, con muy raras excepciones (Mujika 1908: 725).

Omenaldi-lan honetan, bada, udal-ordenantza zahar batzuk berrikustea erabaki dut: 1754an Pedro Cano y Mucientes Gipuzkoako korrejidore zela (1754tik 1758ra bitartean izan zuen kargu hori) emandakoen euskal bertsoia. Udal-ordenantzak ez dira Eibarko testu zahar bakarra: ezagunak dira 1685eko eta 1721eko koplak, monografiko banatan argitaratuak (Lekuona *et al.* 1992 eta Kalzakorta 2010, hurrenez hurren).³ Hain zuzen ere, 1754ko ordenantzak ediziogintzaren ikuspegitik berrikusi behar zirelakoan heldu diot lan honi, bide batez omenduaren sorterriko testu bat dela aintzat hartuta.

Eibarko 1754ko ordenantzen inguruan ez dago informazio askorik, baina bada-kigu, aurretik esan bezala, Cano y Mucientes Gipuzkoako korrejidore zela emanak direla. Datazio zehatzagoa dela eta, azalpen hau gehitu zuen Trebiñok (2001: 60):

(...) badakigu 1755ean erregelamendu batez herriko kontuak urtero aurkeztu beharrean hiru urtean behin egiteko agindu zuela; eta azkenekoz, gure testuaren 13. artikuluan berri, kontuak urtero bidaltzeko eskatzen duela ikusten dela. Datu hauetatik abiatuta gure Eibarko ordenantza hauek 1754 edo 1755 urteetan datatzea nahiko gauza zentzuzkoa dirudi.

Gregorio Mujikak (1990 [1910]: 206) Eibarri buruz idatzitako monografia historikoan dokumentatutakoaren arabera, 1754koak ez ziren hiribilduko lehenbiziko ordenantzak, ezta gutxiago ere: gorde ez diren arren, badirudi 1600 aurrekoak direla Eibarko ordenantza zaharrenak, ordukoak ere hauteskunde-prozesuei lotutakoak. Halaber, artxibo-lanak aise erakusten du 1600-1754 artean eta 1754az geroztik ere (1756an bertan) hainbat ordenantza eman zirela, izan aurrekoak zaharrituta zeudelako, izan ahaztuta edo galduta zeudelako:

Debió perderse pronto el recuerdo de todas estas ordenanzas; así parece, por lo menos, deducirse de lo que se dijo en sesión de 26 de enero de 1800; en ella se pidió que se hicieran ordenanzas, porque no las había, y únicamente se regían por costumbres establecidas (Mujika 1990 [1910]: 208).

1754ko ordenantzen berezitasun handiena agerikoa da: gaur egunera arte iritsi zaizkigun administrazio-testu gehienek islatzen duten ohituraren aurka, ordukoak euskaraz ere eman zituzten, eta gorabehera historikoez ez dituzte galarazi edo desagerrarazi.

³ 1668ko prozesu batean ageri den koplaren berri ere badago, nahiz eta oraindik argitaratze-bidean dagoen (begiratu Zuloaga prestatzen).

3. 1754ko ordenantzen aurreko edizioak

Dakidala, Serapio Mujikak (1908) eginiko eta *RIEV*-en argitaratutako bertsioa da 1754ko testuaren transkripzio zaharrena. Transkripzio hutsa da, sarreratxo baten ondoren bestelako argibide handirik ez dakarrena, Gipuzkoako artxiboetan lanean jardun ondotik euskaraz aurkitutakoaren erakusgarri emana. Ez dirudi egileak testua edizio-irizpide jakin batzuen arabera moldatzeko asmoa zuenik, ez baita halakorik ageri.

Serapio Mujikak ordenantzen lehenbiziko transkripzioa eman ondotik, haren seme Gregorio Mujikak (1910) (ia) hitzez hitz jaso zituen Eibarko historiari buruz eginiko monografian. Zehazki, monografiaren zortzigarren eranskinean (464-467. orrialdeak) ematen da transkripzio berria, aurreko atal batean azaldutakoen osagarri.

Gregorio Mujikak ere ez zuen ordenantzen inguruko argibide handirik eman, baina ordenantzen itzulpenean erabilitako euskararen inguruko oharra gogorak dira: «Desde el año 1754 al de 1758 fué corregidor de Guipúzcoa, Pedro Cano y Mucientes, y dictó unas ordenanzas municipales sobre elecciones. Traducidas á un detestable euskera que casi no se merece el nombre de tal, se dieron á conocer al pueblo eibarrés» (1990 [1910]: 200). Antzera aritu zen orrialde horretan bertan emandako oin-oharrear: «reproducidas al pié de la letra con su defectuosísima ortografía y redacción» zioen.

Antxon Narbaiza eibartar ikertzaileak garbizaletasunarekin lotu izan du Mujikaren oldarkortasuna: «Ez da harriztekoa giro garbizale haren zurrunbiloan Mujikak agertu zuen iritzia. Hain zuzen, ospetsu bihurtuko zen bere Eibarko *Monografía* idazten ari zela eskuratu zioten testuak osagai gehienak zituen ikuspegi garbizale ezen ez filologiko batetik izan zuen harrera izateko» (Narbaiza 1998: 105).

Mujikak 1910eko transkripzioa 1908koaren hitzez hitzeko kopiatzat aurkeztu arren, alde txikiak daude batetik bestera. Ez dut bi testuen arteko goitik beherako alderatze sistematikorik egin, baina, txikikeriak albo batera utzita, merezi du aipatzea bestela ere 1910eko testuak berak argi islatzen duela 1908koaren zordun dela; besteak beste, zenbait hitzen bidez erraz ikus daiteke Mujika semeak ez zituela zuzendu (a) aitak oker transkribatutakoak eta (b) eskuizkribuan hala agertu arren ikuspegi kritikotik begiratuta zuzenketa eskatzen duten kasuak.⁴

Lehenengo sailean sartzen dira, besteak beste eta bizpahiru adibide besterik ez aipatzearren, eskuiz. 2 *emonbiar*, SM 2 *enconbiar*, GM 2 *enconbiar*; eskuiz. 2 *Diputtacinuan*, SM 2 *Dipputacionuan*, GM 2 *Dipputacionuan*; eskuiz. 9 *arttu*, SM 9 *arthu*, GM 9 *arthu*. Bestalde, bigarren sailean sartu beharko lirarteke eskuiz. 12 *errochonetatic*, SM 12 *errochonetic*, GM *errochonetic* (zuzenketa-proposamena: *errichonetatic*) edo eskuiz. 13 *armar*, SM 13 *armar*, GM 13 *armar* (zuzenketa-proposamena: 13 *amar*). Halere, aitortzekoa da Gregorio Mujikak zuzendu zuela Serapio Mujikak oker emandako hitzen bat; cf. eskuiz. *permittedu*, SM 2 *permutudu*, GM *permittedu* edo eskuiz. 11 *ifinita*, SM *ifimita*, GM *ifinita*. Nolanahi ere den, kopia hitzez hitzekoa ez izateak akats berriak ere eragin zituen; cf. eskuiz. 9 *andiric*, SM *andiric*, GM *aundiric*; eskuiz. *dabilsanac*, SM 11 *dabilsanac*, GM *dabilsanak*.

⁴ Alderatze-lanetan, laburdura hauek erabiliko ditut: eskuiz. = eskuizkribua, SM = Serapio Mujika (1908), GM = Gregorio Mujika (1900⁴ [1910]), AU&AL = Andres Urrutia & Angel Lobera (1995), IT = Imanol Trebiño (2001).

Mujikatarren lanen ondotik, xx. mendearen amaieran testu administratibo eta juridikoak biltzen dituzten bi antologiatan jaso dira 1754ko ordenantzak; alde batetik, Urrutia & Lobera (1995) lanean; bestalde, Trebiño (2001: 57-61) antologian.⁵

Urrutia & Lobera (1995) lanak eranskinetan biltzen ditu Eibarko ordenantza zaharrak bestelako testu administratibo eta juridiko batzuen artean. Testuaren beraren tratamenduaren ikuspegitik lanak ez du aparteko baliorik: Mujika (1908) lana aitortzen dute iturritzat, eta hala dela islatzen du transkripzioak ere. Arestian aipatutako hitzetako batzuk berreskuratuta, aise ikusten da Urrutiak eta Loberak koordinatutako lanean ezer gutxi aldatu dela, beren horretan jarraitzen baitute 2 *Diputtacionuan*, 2 *enconbiar*, 9 *arthu* zein 12 *errochonetic* bezalakoek. Halaber, ez dirudi Gregorio Mujikak (1990⁴ [1910]) aitaren testuari eginiko zuzenketa bakanak begiratu zituztenik, berriz ageri baitira 2 *permutudu* zein 11 *ifimita* bezalakoak. Are gehiago, kasu honetan ere transkripzio-akatsen bat gehitzen da: eskuiz. *Iotten*, SM *Iotten*, GM *Iotten*, AU&AL *loten*; 2 eskuiz. *edocein*, SM *edocein*, GM *edocein*, AU&AL *edocem* bezalakoek ari naiz.

Trebiño (2001) antologiak bestelako ikuspegia eta lan-mota dakartza: egileak eskuizkribua eskuratu eta erabili zuen, eta, horren bidez, transkripzio askoz ere fidagarriagoa lortu. Halere, testua ematean oso kontserbatzaile jokatu zuen: aldaketak testuan bertan egin ordez, oin-oharretan iradoki zituen; bestalde, erabat ondo ulertu ez zituen hitz eta pasarteetan *sic* gaineratu zuen, besterik gabe. Bestelako anbizioa du, halere, Trebiñoren lanak: aurreko lan batzuk gaindituaz eskuizkribura jo zuen eta mujikatarren lanak aintzat hartu zituen, bertsio zehatzagoa emateko; alabaina, edizioak gehiago du (erdi)paleografikotik kritikotik baino, hainbat kontutan hain geratzen da motz.

Aipatutako lanez landara, 1754ko ordenantzak bestelako antologiaren batean ere jaso dira (begiratu, kasurako, Izagirre *et al.* 2000: 44-49), baina oinarria Mujikaren transkripzioa izan da.

4. Testua eta edizio-irizpideak

4.1. Testuaren kokapena eta itxura

Lan honek Eibarko 1754ko udal-ordenantzen edizio kritikoa dakar. Uste dut ezin zitekeela bestela izan, hala testu horrek beste ikertzaile batzuen eskutik eginiko ibilbidea nola Euskal Filologiaren sasoia aintzat hartuta.

Hemen aurkezten den testua editatzeko, jatorrizko eskuizkribuaren mikrofilmak eskatu nituen Eibarko Udal Artxiboan, eta kopia mikrofilmatu horiek izan dira nire iturri nagusia.⁶ Halere, aurretik azaldu dudanez, udal-ordenantza hauek behin baino gehiagotan transkribatu dira, eta Trebiñok (2001: §5), gainera, eskuizkribuaren kopia bat eman zuen zuri-beltzean. Aitortzekoa dut hori ere erabili dudala, zuri-beltzeko kontrasteak pasarte batzuen irakurketa errazten zidanez. Faksimileez harago,

⁵ Lan honetan albo batera utzi dut Juan San Martinek *Enciclopedia General Ilustrada del País Vasco - Diccionario Enciclopédico Vasco* entziklopediarako (s.v. *Eibar*) prestatutako testua; izan ere, testuak grafia modernoa edo gaurkotua dakar, gaurkotzea jatorrizko testuaren sistema grafikoa aintzat hartu gabe egin bide zen eta horrek grafemak ez ezik, hots batzuk ere bestela interpretatzea ekarri zuen.

⁶ Eibarko Udal Artxiboan [A 22.5] signatura dagokie.

aintzat hartu ditut arestian aipatutako transkripzioetatik bi: Serapio Mujikak egindakoa, lehenbizikoa delako, eta Trebiñorena, itxuraz Mujikak emandakoaren ostean jatorrizkoa aintzat hartu duen bakarra delako.

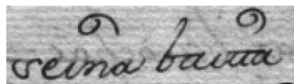
Udal-ordenantzak jasotzen dituzten orrialdeak txukunak dira, eta testua, oro har, ondo ulertzen da berezitasun grafiko gutxi batzuetara ohitu ondoren. Euskarazko bertsioak lau orrialde hartzen ditu (bi *recto* eta horien *verso*-ak), eta gaztelaniazkoak hiru (bi *recto* eta *verso* bat). Idazkera txukuna izateaz gain, aurkezpena ere garbia da: ez du zirriborroaren edo azkar landutako testuaren itxurarik, ezpada norbaiti (agintariren bati?) aurkezteko edo nonbait argitaratzeko zein ikusgai jartzeko prestatutako azken bertsio batena. Ordenantzak zenbakituta daude (paragrafoaren hasieran ageri da zenbakia), eta amaiera < = > ikurrak zehazten du.

Txukuntasuna orokorra da. Alde batetik, lerroak ondo bereizten dira, koska simetrikoa mantenduta orrialdearen bi ertzetan (ertza ikusten den orrialdeetan behintzat); lerrokadak nahiko artezak dira, nahiz eta ezkerretik eskuinera egin ahala zertxobait goratzen diren; tinta-orbanak oso gutxi dira, eta oro har ez dute irakurketa oztopatzen; akatsen zuzenketa bakarra aurkitu dut euskarazko bertsioan: 7. ordenantzaren amaiera eta 8.aren hasiera lerro berean ageri dira, <) > ikurrak bereizita (begiratu ohar paleografikoak). Beste alde batetik, kaligrafiak argi islatzen du egilea ohitua zela idazten (eta, are gehiago, dotore idazten): hainbat letraren formak eta irudi apaingarriek argi islatzen dute hori. Berehala ematen dute begira <i> letren puntuen ordezkari erabiltzen dituen kiribilek (beti ez daude <i>-aren beraren gainean) eta lerroaren amaierako hitzen azken letra gorako marra kurbatu batez irudikatzen joerak.

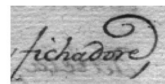
Hona hemen zenbait irudi, azaldutakoen erakusgarri:



Kaligrafia landua



<i> gaineko kiribila



Lerro amaierako apaindura

Eskuizkribuaren egoera materialari dagokionez, esan dezadan *recto* orrialdeen eskuineko ertza hondatuta edo urratuta dagoela. Horrek, jakina, zenbait zalantza eta irakurketa-arazo eragin dizkit. Ez dut zehatz esaterik noiz hondatu zen papera ertz horretan, baina behin baino gehiagotan aipatu dudanez (eta Trebiñok ere islatu zenez), baliteke Mujikak orrialdeok aurkitu zituenean materialki hobeto kontserbatuta egotea (alegia, egun dauden urratuak ez egotea edo arinagoak izatea); izan ere, Mujikak osorik eman zituen lerroen amaierako hitzak, hala ikusi edo berreraiki egin zituen zehaztu barik. Nago kasu batzuetan benetan ikusitakoak eman zituela idatziz, baina beste batzuetan berreraiketan aritu zela. Ohar paleografikoez aritzean itzuliko naiz gai honetara.

4.2. Edizio-irizpideak

Zalantza-iturri izan daitezkeen irakurketak eta eskuizkribuaren egoerari dagozkion oharrak testuen edizioaren ondotik jaso ditut, ohar paleografikoen atalean. Edi-

zio-lanari lotutako zuzenketa laburrak testuan bertan egin ditut, eta ohar paleografiko-koen ondotik emandako aparatu kritikoan jaso.

Nire irakurketa aurretik beste batzuek transkribatutakoarekin edo editatutakoarekin bat ez datorrenean, besteen irakurketa eman dut oharrean, aurretik edizio-egilearen izenaren laburdura adierazita. Zehazki, bi lanekin erkatuko dut nirea: Mujikak 1908an egindakoarekin (SM laburdura erabiliko dut aparatu kritikoan) eta Trebiñok 2001ean egindakoarekin (kasu honetan IT laburdura erabiliko dut).

Hona hemen testua editatzeko erabili ditudan irizpideak:

- Eskuizkribuko orrialdeak zenbakitu ditut, eta orrialde bakoitzari dagokion zenbakia ezarri diot <1r>, <2r> eskemari jarraikiz.
 - Lerro-zenbaketa dela eta, prosaz idatzitako testua da, eta, administrazio-agiria izanik, puntuka dator antolatuta jatorrizko eskuizkributik. Bada, barne-banaketa hori mantendu dut; hots, eskuizkribuari dagozkion orrialdeak < > artean eman ditut, eta ordenantzako puntu bakoitzaren hasieran datorren zenbakia mantendu eta edizio-oharretarako erabili dut.
- Alderdi formalak gaur egun baliatzen diren irizpideen arabera moldatu ditut; zehazki, puntuazio-marken erabilera, letra larri eta xeheen erabilera eta ortotipografia.
- Hitz-banaketa eguneratu dut, *Euskaltzaindiaren hiztegia*-ren arabera eta tartean hots-aldaketen zantzurik ez dagoenean; halakoetan, testua bere horretan utzi dut.
- Izen propioak zeuden bezala utzi ditut.
- Laburdurak osatu ditut.
- Testuetan argi irakurtzen ez diren edo falta diren zatietan [] ikurren artean berreraiki dut hutsunea betetzeko proposamena. Horrela jokatu dut, halaber, beste edizio-egile batzuek itxuraz argi irakurritako hitz- edo esaldi-zatiak nik neuk argi irakurtzerik ez izan dudana kasuetan.
- Grafia-gaiei dagokienez, oro har kontserbatzaile jokatu dut, gutxieneko aldatketak eginda:
 - <tt> bikoitzak → <t> bihurtu ditut, bustidura islatzen ez dutela egiaztatu ondoren.
 - /u/ adierazteko <v> ageri denean, <v> → <u> bihurtu dut; aitzitik, /b/ adierazteko <u> ageri denean, <u> → <v> bihurtu dut.
 - <a>, <o> eta <u> aurrean <qu> *pro* <c> ageri denean, <qu> → <c> bihurtu dut.
- Egoki iritzi diot 1754ko udal-ordenantzaren euskarazko bertsioarekin batera gaztelaniazkoa ere emateari, eta kasu horretan CHARTA nazioarteko sareak testuen bertsio kritikoak emateko zehaztutako edizio-irizpideak baliatu ditut.⁷

⁷ Gaztelaniazko testua dela eta, lan honetan euskarazkoaren eranskin edo osagarri gisa ematen dut, hain zuzen ere euskarazkoaren pasarte batzuk hobeto ulertzeko lagungarri izan baitaiteke; halere, edizio-, grafia- eta hizkuntza-gaia ez dut sakondu, halakoek aparteko monografikoa behar dutelakoan.

5. Edizioa

5.1. Euskarazko testua

<1r> Ordenanza municipalac eusqueras elecinuetaraco[z]

1. Jaunac, *en resumidas cuentas*, onec esan gura dabena da ze est[ei]la izan inor bere atrebiduba da adelantauba elejizera alcateric personaric seina baita espada persona onrrauba, ydalgua, aberaza da erraizac daucasana, da guison abonauba da oficio charric estaucana. Baita bere, esteila izan ofical[ic] edo oficialeric soldau danic, erregue magestariaren errej[i]mentuban serbizien dabenic, esta bere ydacorten da esc[ri]bizen estaquichanic, eta bardin joten badau alacoric, izang[o] dabela vimilla marabidiren multia, da jaquinda egon de[lla].

2. Baita bere, errico alcatiac estaichala permitidu eguiti[a] execucinoric bere flogedades, datozean juezac camp[oe]tatic inor arzera bere jurisdiccinuan ò pezquisa eguiter[a] edocein bere persona, ya cedulequin ò probisinuequin, sega[itic] lelengo biar dabe izan instrumentubones exhaminaubas, ju[n]tan ò diputacinuan, da emon biar jaquiela uso correspond[i]zen dan legues da aguinzen daben legues bigarren leguiac, provinciaco fueruac, seina baita esaten daben legues titulu ogueta bat garrenac.

3. Baita bere, alcate ordinarichua erri gustietacuac [escri]bauric ilten darian eguin biar dabela alcate jaunac im[benta]richo barricha numerichan dagozan erregistruena <1v> gustiena, da papel suelto gustichena, escribauba yl orduco baldin numeral bada, eta, ymbentarichuau acabau deinian, beriala da demporaric galdu baga, alcate jaunac bialdu daichala testimonio bat diputacinora, da baldin eguiten espadau, izango dabela multia alcate jaunac da erregidore jaunac: berrogueta amarna ducat bacoachac.

4. Baita bere, electoriei oz eguiten deuzenei elecinuetaraco alcate jaunac, elecinua eguiteco, edo nombramentua, alcatiac, errejdoriac, sindicubac eta beste errico empleo gustiac urte barritic aurrera yzan biaco dabena eguiten badabe elecino charric eta onec izaten badabe quiebraric edo jaten baditube errico errentac, electoriac eurac yzan biaco dabela fichadore da abonadore, da pagau izan biaco dabela aren falta gustichac, zergaiterren errichac estabela biar perjuicioric, es quiebraric, da estabela pagauco electoriaren culparic berac baino, da contuban egon ditiala.

[5]. Baita bere, justicia-errejimentu gusticha egon deella contuban, da cuidado eguin daichela, baita procedidu bere jitanuen, bagamunduen da pecatu publicuan dabilzanac Jangoicuan bildur baga. Baita bere, amenzebaubac izan ditiala castigaubac eta desterraubac.

[6]. Baita bere, alcate jaunac daucala facultadia moradore gustiac erritic botazeco urtebete yrago esquero, baldin presentazen es bajaco bere noblecia o ydalguicha eguina provincian usazen daben legues, eta lenagotic egon esquero notificauta edocein bere alcate jaunec. <2r>

7. Baita bere, errico dan alcate jaunac estayala permitidu person[aric] esconzetara juateric yrugarren graduban haide estanic, eta con[tu] izan deiquala beguiracia esconsac diranian; espaere, multauba iz[an]go dala.

8. Baita bere, egon della contuban justicia-errejimentu gus[ti]cha: esteila nombrau escribauzat habaderen semeric, verroguet[a] amar ducaten penan bacoachac.

9. Baita bere, justicia-rejimentubac errichan izenian estaychal[a] artu diruric censora-motibuac da pretestuac daucasala pensa[uaz], esta necesidade andiric da urgenciariac baleuca bere, conzejuba[ren] izenian facultade errial baga, da bardin onela atrebimenturic arzen badabe, procediduco dala persona onen contra rrigorosamen[te] leguiac aguinzen daben leguez, eta eguingo dala onelaco censuaren erredencinua alcate jaunaren errejidoren eta sindicubaren haciendetatic, da erri noblea hizango dala libre da exemp[to] onelaco censuetatic.

10. Baita bere, justicia-errejimentubac estaychala permitidu pl[aza] publicuan tambolinic, es atabalic, es fiestatic jai quendu da [re]formauta dagozanetatic (aita santubac quenduta daucasana[ac]).

11. Baita bere, justicichac procurau daichala cuidado eta vigila[n]cia andicharequin castigazia erregueren contra dabilsanac cont[traban]duan tabacuac pasazen Gastelara, erregue magestariaren inter[es] errialaren contra, eta onec dauquezala señalauta pena andich[ac], castigubac ala consejo realc ifinita, baita bere gure provin[ciac] decreto eta cedula errial ascotan gueure oneraco, baita ber[e] [gal]du estitian gueure ama provinciacion fueruac, seinai bai[ta] [con]beni jacusan gueure libertaderaco da pechupian es egoteco.

12. Baita bere, estaychala permitidu justiciac arzia da usaz[ia] [taba]cua <2v> esaten deuzena *rapè* Franciaca, ceina baita daguan debecauta gueure erregueganic, bosteun ducaten multiaren azpichan da estableciduta dagozan penen beian, da izateco onelacuac desterraubac errichonetatic.

[1]3. Baita bere, justicia-jaunac probinciaco erri gustietacuac bialdu daychela urtebarrico ylian, ceina baita ustarrilian, urte gustietacuan, testimonio originala errico contu municipaletacua Gastelaco conseju errialera, da erregue magestariaren escribau nauci camaracoaren escubetara berrogueta amar milla marabidiren penan, da osteruncian izango dala gueure erregueren castiguba ó gracicha bere vorondatera.

[14]. Baita bere, justiciac procurau daichala obserbau eraguitia gordecia falta baga correxidore jaunac emoeban autuba Arrateco fiesten gainian, baita bere provinciaco decretuan gainian, seinetan contenizen dan debecacia cazia eta pesquia, multa andichen gainian, da presente equi dayela astu baga.

[15]. Baita bere, gorde deila, cumplidu da ejecutau esaten daben legues gauza gustian orainengo autuba probidencietacua bere ogueta amasaspi capitulubequin probeiduba gure correjidore izan zana provincia onetan, Don Pedro Cano Mucientes, baita bere gueruago etorri izan diran decreto errialac.

Ohar paleografikoak

Izenburua *elecinueataraco*[z]: amaierako <z> ez da eskuizkribuan garbi ikusten (ez egun, behintzat), baina Mujikak hala eman zuen eta ez dirudi existituko ez balitz transkripziozileak halako forma bat emango zukeenik. *-ko(t)z* atzizkia ez da sarri dokumentatu Euskal Herriko mendebaleko testuetan, baina lekukotasun arkaikoetan egon badago: Lazarg A26:141 *secularecoz*, B30₃:17 *arimacoz eta gorpuzecoç*; RS 142 *Oñac oz elejaracoz, vero ezconçaracoz*; Andram 1-4 *eguitecos*; RodrZar 2 *camporacos* eta abar. Nolanahi ere den, *-ko(t)z* bakarra da testuan: 4 *eguiteco*, 6 *botazeco*, 11 *egotecco*, 12 *izateco*. Bide beretik doa Trebiño: «Guk *Elecinueataraco* ikusten dugu, baina Serapio Mujikak *Elecinueataracoz* jaso zuen. Paperaren bukaeran denez ezin dugu ziurtatu ezkerreko «z» hori ez zegoela, nahiz eta arraroa iruditu» (2001: 57, 48. oinoharra).

1 *alcateric personaric*: pasarte arazotsua da, zerbait soberan dagoela ematen baitu. Zehazki, esaldi osoa aintzat hartuta, bi irakurketa egin daitezkeelakoan nago:

- (a) *alkate* hitzak partitibo-markarik behar ez izatea eta idazlearen *lapsus* bat gertatu izana, lerro-aldaketak bereizten baititu hitza eta deklinabide-marka; hartara, esaldia honela geratuko litzateke: «onec esan gura dabena da ze est[e]lla izan inor bere atrebiduba da adelantauba elejizera alcateric personaric seina baita espada persona onrrauba, ydalgua, aberaza da erraizac daucasana, da guison abonauba da oficio charric estaucana».
- (b) aukera *personaric* hitza ezabatzea da, egileak behar ez zen lekuan (edo behar baino lehenago, ondotik ere ageri baita) sartu zuelakoan (bide batez, hori da *OEH*-ko s.v. *elejitu* sarreraren adibidean hautatu duten irtenbidea); hartara, esaldia hala geratuko litzateke: «Jaunac, en *resumidas cuentas*, onec esan gura dabena da ze est[e]lla izan inor bere atrebiduba da adelantauba elejizera alcateric seina baita espada persona onrrauba, ydalgua, aberaza da erraizac daucasana, da guison abonauba da oficio charric estaucana.» Gaztelaniazko bertsioa ez da argigarri pasarte honetan.

1 *oficiali[c]*: kasu honetan ere orrialdearen ertzaren egoera kaxkarrak ez du ahalbidetzen irakurketa erabat ziurrik egiterik, baina ez dago bestelako aukera handirik. Hartara, esaldia bere osotasunean aintzat hartuta, *ofizial* eta *ofiziale* hitzen esangura ezberdina litzateke, beharbada Ipar Euskal Herriko testu batzuetan bezala (cf. *OEH*, s.v. *ofizial* & *ofiziale*).

1 *de[lla]*: lerroaren amaieran daudela eta, zenbait letra ez dira ikusten. Mujikak eta Trebiñok *della* ematen dute, eta proposamen ziurragorik egin ezinik bere horretan utzi dut. Testuko gainerako lekukotasunek ez dute askorik laguntzen, hiru aldaera ageri baitira: 5 *deella*, 8 *della*, 15 *deila*.

2 *camp[oe]tatic*: ematen du *kanpotik* nahikoa litzatekeela, baina hurrengo lerroaren hasierako *-tatic*-ek plurala eskatzen du; gaztelaniazko «de las afueras» esapidearen zuzeneko itzulpena izan daiteke.

2 *eguite[ra]*: eskuizkribuan ikusten ez dudana arren, helburuzko perpausean adlatiboa berreraiki dut, Mujikarekin eta Trebiñorekin, eta testuko adibide garbi batzuekin bat etorritik (cf. 2 *datozanian juezac camp[oe]tatic inor arzerera*).

2 *edocein*: Trebiñok *edocem* eman eta «sic» aipatzen du (2001: 57, 50. oin-oharra), baina hitzaren gaineko kiribilak <i> dagoela islatzen du; alegia, Mujikarekin bat, *edocein* irakurri behar dela.

2 *sega[itic]*: paper urratuak ez du aukerarik ematen hitzaren erdia ikusteko, baina motibatiboaren *-gaitik* aldaera hobetsi dut *-gatik*-en ordez. 1754ko testuan ez dago motibatiboaren beste formarik, baina Eibarko bertako 1685eko kopletan 11 *Zeloe gaitic* dago. Mujikak *segatic* dakar, eta Trebiñok ere bai, nahiz eta azken horrek ematen duen faksimilean ere ez den argi ikusten.

2 *aguinzen daben legues*: ematen du idazlea nahasi egin zela, eskuizkribuak *aguinzen dan legues* baitakar. Ziur asko, aurretik ageri den *dan*-en eraginez eginiko akatsa da; izan ere, esaldiak zentzua izan dezan, *aguinzen daben legues bigarren leguiac* esan behar du testuak. Lehen begi-kolpean *aguinzen dan legues bigarren leguiian* zuzenketa ere proposa liteke, baina aintzat hartzekoa da ondoren datorren *provinciaco fueruac* aposatuarekin komunztadura zaindu behar dela.

2 *titulu*: eskuizkribuaren ertza hondatuta dagoela eta, berbaren hasiera besterik ez da irakurtzen. Mujikak eta Trebiñok *titulo* berreraiki zuten, baina nik *titulu* ezarri dut, tradizioz zabalago dokumentatutako aldaera baita (*OEH*, s.v. *titulu*).

2 *oguetta bat garrenac*: *garren* atzizkia berezita. Bestalde, Mujikak ikusitako *ogei-ta*-ren aurka eta Trebiñoren edizioarekin bat (2001: 57, 51. oin-oharra, nahiz eta ez duen *ogei-ta* guztiz baztertzen) *oguetta* argi irakurtzen dut nik neuk.

Trebiñok *ogueita* irakurtzen duen lekuan, *oguetta* irakurtzen dut nik neuk, Mujikarekin bat etorrira. Ziur asko, <tt> digrafoak nahastu zuen Trebiño.

3 *[Escri]bauric*: hitzaren lehenengo silabak ez dira ikusten, baina hala berreraiki behar da, zalantzarik gabe, azken silabak eta gaztelaniazko bertsioa aintzat hartuta.

3 *Im[benta]richo*: beste horrenbeste.

3 *ilten*: jatorrizkoak <tt> digrafoa dakar, eta lehenengo <t>-ak <l>-a zapaltzen du.

3 *erregistruena gustiena*: Trebiñok zuzen dioenez, Mujikak *erregistruena liburu gustiena* transkribatu zuen; alegia, *liburu* hitza gehituta, ezelako markarik edo oharririk egin gabe. <lr> orrialdea *erregistruena* hitzarekin amaitzen da, eta <lv> *gustiena*-rekin hasi, nahiko garbi. *erregistruena* hitzaren ondotik <-> itxurako marra dago, eta orrialdea urratuta. Trebiñok ez du baztertzen gerora desagertu den zatian *liburu* hitza agertzea, baina, egia esatera, ez dirudi leku askorik dagoenik ez *liburu*, ez beste hitzik agertzeko; beraz, uste dut gogoan zuen hitzen bat limurtu zitzaiola Mujikari transkripzio-lana egin artean, edo osatu nahi izan zuela.

4 *deuzenei*: txistukari frikaria ez da erabat argi irakurtzen, tinta-orban batek marra estaltzen baititu. Nolanahi ere den, goialdean ikus daitekeen marratxo horizontala eta testu bereko 12 *deuzena* aintzat hartuta, <z> eman dut, Mujikarekin eta Trebiñorekin bat etorrira.

7 *izango dala*: aditzaren ondotik <) > itxurako marra batek bereizten du zazpigarrenen paragrafoaren amaiera zortzigarrenaren hasieratik, zazpigarrenaren amaieran paragrafoak itxeko ohiko < = >-rik eman gabe. Idazlea nahastu egin bide zen, eta, tarte zuria utzi beharrean, zortzigarren puntuari dagozkionak zazpigarrena amaitzen den lerroan hasi zituen. Era horretako nahaste bakarra da testu osoan.

7 *persona[ric]*: lerroaren amaieran dagoela eta, hitzaren azken letrak ez dira ikusten. Mujikak *personai* transkribatu zuen, eta Trebiñok *personei*, ziur asko biak ala

biak gaztelaniazko bertsioari jarraituta: *a personas* dakar testuak. Halere, kasu hone-tan uste dut bidezkoagoa dela partitiboa berreraikitzea, datibo plurala proposatuta aditzarekiko komunztadurarik ez dagoelako eta partibiboa eskatzen duelako ondoan datorren erlatibo aposatuak: *7 estayala permitidu persona[ric] esconzetara juateric yru-garren graduban haide estanic.*

9 *pensa[uaz]*: hitzaren amaiera falta da, baina Mujikaren berreraiketa bere horre-tan utzi dut, koherentea eta neurrikoa delakoan.

10 *daucasan[ac]*: hala berreraiki dut, Mujikarekin eta Trebiñorekin bat, baina *daucasan[etatic]* ere ez litzateke guztiz baztertu beharko, erlatibo aposatu legez.

11 *vigilancia*: kasu honetan ere hitza ez da osorik ikusten, baina nahiko argi dago *vigila[n]cia* berreraiki behar dela, Mujikak eta Trebiñok *vigilanci* eman bazuten ere; ziur asko, Euskal Herriko erdialdeko hizkeretan *-a* organikoa galtzeko joerari jarraitu zioten.

11 *inter[es]*: Trebiñok ez ei zuen hitza ikusten, bere kopian hasierako <i>->-ren on-dotik amaitzen baita lerroa (eta orrialdea). Neuk erabilitako mikrofilman ere hitza ez da osorik ikusten, baina bai gehiena, Mujikaren irakurketa (*interes*) bermatuta.

12 *usaz[ia]*: lerroaren amaierako paper urratuak ez du biderik ematen hitzaren amaiera ikusteko, baina testuan ageri diren arau fonologikoak aintzat hartuta, erdiko bokalaren igoera berreraiki dut, Mujikak eta Trebiñok emandako berreraiketaren (*usazea*) aurka.

12 *dagozan*: txistukaria ez da argi ikusten, baina ematen du grafema hurbilago da-goela <z>-tik <s>-tik baino, nahiz eta Mujikak eta Trebiñok *dagosan* eman.

13 *ustarrilian*: bitxitzat jo zuen Trebiñok, «sic» marka emanda (2001: 58, 57. oin-oharra); baina, ez da zuzendu beharreko aldaera, Azkuek ere Gipuzkoako mendeba-leko hizkeretan aurkitu baitzuen (cf. *OEH*, s.v. *urtarri*).

13 *testimonio originala*: bi hitz horien gainean, oro har 13. puntuaren hainbat le-rrotan eta lerroartetan legetxez, tinta-zipriztinak edo orbanak daude, baina azpian dautzan letrak arazo larririk gabe irakur daitezke.

14 *correxidore*: <d>-z eman dut Mujikak eta Trebiñok bezala, baina ikurrak tes-tuko <j>-en antza handiagoa du (<j> ezarrita ez luke zentzurik, jakina).

Aparatu kritikoa

11 *erregueren*] jatorrizkoak *erreguren*; GM *erreguren*, IT *erreguren* || 12 *errichonetatic*] jato-rrizkoak *errochonetatic*; GM *errochonetatic*, IT *errochonetatic* || 12 *ceina batta*] jatorrizkoak *ceina batta*; GM *ceiña batta*, IT *ceiña batta* || 13 *amar*] jatorrizkoak *armar* edo, aukera gutxiagorekin, *armaz*; GM *armaz*, IT *armaz*.

5.2. Gaztelaniazko testua

Ordenanzas municipales de la villa

1. Que ninguno sea osado a elejir por alcalde a personas que no sean hi-josdalgo, ricos y abonados, y que sean o tu[bie]ren en mero oficio y tampoco sean oficiales de rejimiento a[l]guno y que no sepan leer ni escribir, pena de que cada cual pague dos mil marabedises.

2. Que ningún alcalde hordinario permita hacer execución por uso cuando algún juez de pesquiza llegare a su jurisdicción u otras cualesquier personas con algunas cédulas o probisiones antes que sean examinadas en junt[a] [o] diputación, conforme prebiene la ley segunda de el t[ítulo] veinte y uno de fueros.
3. Que los jueces hordinarios de cada lugar hagan imbentariar todos los registros y demás papeles sueltos de es[cri]banos numerales cuando alguno de estos falleciere [y] remita por su merced testimonio a la provincia, pena [de] cincuenta ducados a cada capitular.
4. Que los electores que fueren llamados al tiempo de las [eleccio]nes para efecto de nombrar alcaldes y rejidores cap[itula]res y demás empleos de la villa para el discurso más próximo venidero queden obligados a abonar a los electos que los nombraren, por si hicieren alguna quiebra, para que la villa no tenga perjuicio alguno por su mala elección.
5. Así bien cuiden y procedan contra los jitanos, bagamundos y pecadores públicos y amanzebados.
6. Que los jueces hordinarios hechen a todo morador que no dé fee de su nobleza, baga idaguía dentro de un año de su mandato.
7. Que no permitan asistir ha bodas a personas que no sean parientes en tercer grado inclusibe.
8. Que no nombren a hijos de clérigo por escribano, pena de cincuenta ducados.
9. Que la justicia no tome ni pueda tomar a censo por ningún motibo ni pretesto alguno, por urgente que sea, cantidad alguna en nombre de la villa y su conzejo sin expresa facultad real, y que a su contrabención se procedera por quanto hubiere lugar [me]dio a la redempción de los propios [fi]nes de justicia y capitulares.
10. No permitan tamboril ni atabal ni [cossa de] festín en las fiestas que se están reformadas.
11. Que las justicias procuren con mucha bigilancia castiga[r] a los contrabentores de la real renta de el tabaco bajo de las penas establecidas assí por el consejo supremo como por la provincia en barios decretos y cédulas reales.
12. Que no se permita usar de el tabaco *rapè* pena de las que están establecidas en la real cedula de su prohibisión, que le comprehende a la multa de quinientos ducados por la primera bez y su castigo personal a la voluntad de los jueces del rey nuestro señor (Dios le guarde).
13. Que las justicias y demás pueblos de esta provincia embien por todo el mes de enero de cada añ[o] testimonio original de las cuentas de arbitrios mu[ni]cipales al consejo real de Castilla y a manos de el escribano de cámara de su majestad al más antiguo, pena de cincuenta mil maravedises por la primera bez y de la merced de su real magestad.
14. Que la xusticia procure en hacer, obserbar y guardar el auto que dio el señor correxidor en razón de las fiestas de Arrate y también el decreto de la probincia sobre prohibisión de caza y pesca bajo de las penas en él contenidas.

15. Que se guarde, cumpla y execute en todo y por todo el último auto de providencias y sus treinta y siete capítulos probeido por el señor correxidor Don Pedro Cano y Muciente[s] y demás decretos y reales posteriores.

6. Euskal testuaren grafiaz

Leku faltaz, lan honetan ezingo dut testu honen hizkera aztertu eta Eibarko eta Gipuzkoako mendebaleko beste testu batzuen argitan duen kokaguneaz jardun (gai horiei buruz, begiratu Zuloaga prestatzen). Halere, egoki iritzi diot grafiaren inguruko zenbait ohar emateari, besteak beste edizio-lana egitean eskuizkribuan ageri diren zenbait elementu grafiko aldatu ditudalako (edizio-irizpideetan bildu ditut aldatok).

Grafiaren esparruan testuak ez du ez zailtasun, ez berezitasun handirik:

6.1. /i/ bokal itxia adierazteko, <i> eta <y> grafemen arteko ohiko banaketa ageri da: oro har, <y> hitz hasieran ageri da (1 *Ydalgua*, 1 *Ydacorten*, 3 *Ylorduco*, 4 *yzan*, 6 *yrago*...), baita diptongoan ere, bokalerdia adierazteko (oro har, *egin* laguntzailearen formetan: 7 *esttayala*, 9 & 10 & 12 *esttaychal[a]*, 13 *daychela*, 14 *dayela*). Halere, hitz batzuetan grafema bat zein bestea aurki daitezke, baita lerro berean dauden hitzak izanda ere: 3 *Ymbenttarichuau*, baina 3 *Im[benta]richo*; 4 (birritan) *yzan*, baina 4 *izatten*.

6.2. Euskal testuetan arazo izan ohi da <j>-k adierazten duen hotsa argitzea, grafema horrek [j] > [ʃ] > [x] prozesuko edozein ahoskera isla baitezake. Testuetan idatziz emandakoaren ahoskera argitzeko ezinbestekoa izan ohi da, horretarako adibide eta ingurune nahiko dagoenean, sistema grafikoaren osotasuna aintzat hartzea, hots ezberdinak isla ditzaketen oposizioen bila. Eibarko udal-ordenantza hauei dagokienez, <j>-k [x] islatzen duelakoan nago; hots, uste dut XVIII. mendearen bigarren erdian indarra zuela jada gaur egun (ere) Eibar inguruan ahoskatzen den belarrak. Hori proposatzeko arrazoi nagusia <j>-ren eta <y>-ren inguruneen araberako banaketan dakusat; izan ere, <j> edozein lekutan agertzen da: mailegu berrietan, belarrik ez dagoen hizkeretan ere [x] ahoskatzen diren hitzetan (ohiko adibideak dira Elizaren ingurukoak: *erlijio*, *jaun*...) eta ondare zaharrekoetan, kokagunea edozein delarik. Bokal artean <j> da ohikoena, bai gaztelaniatiko hitzetan (gehienak), bai euskal hitzetan (adizkiren bat besterik ez dago): 1 *elejizera*, 4 *Errejidoriac*, 5 *errejimentu*, 5 *jitanuen*; 6 *esbajaco*. Ingurune horretan, ordea, bada beste grafema interesgarri bat, bizpahiru aldiz besterik agertzen ez den dena: 2 *execucinoric* eta 14 *correxidore* adibideek <x> grafia zaharrari eusten diote, nahiz eta beste hitz batzuen argitan ez dirudien kontua grafiatik harago doanik, 15 *correxidore* ere badagokelako.

6.3. Testuaren eskuizkribua lehenengoz hartzen duenak berehala izan dezake ordenantzetan palatalizazioa zabal eta egungo moldez adierazten delako ideia, <tt>-z josita baitago. Alabaina, <tt> horiek pausaz begirata, azkar ikusten da ez direla palatalizazioaren adierazpen, ezpada gerora galdutako erabilera grafikoa, bide batez edozein posiziotan ager daitekeena: 1 *attrebiduba*, 3 *etta*, 11 *esttaucana*, 2 *ttittulu*,

8 *escribauzatt*. Gerora galdu bazen ere, esan bezala, fenomenoa ez da oso berezia: Espainiako Errege Akademiaren 1741eko ortografiak (1741: 226-233) deskribatzen du, eta ohikoa da mende hartako bertako bestelako testu juridiko-administratiboetan (cf. Arnal 2000 edo Marcet 2007 Aragoiko eta Leongo notaritza-agiriez). Euskal Herriko mendebaleko testu zaharretan ere ezaguna da: besteak beste Arrasateko bandoan, Urkizuren 1737ko erlijio-liburuan, Orozkoko 1739ko otoitzetan eta Zolloko 1770eko galdetegian aurki daitezke adibideak, eta Ulibarrik (2015: 157) *Dotrinazko sermoitegia*-n ere deskribatu du.

6.4. /i/ bokalaren zein /Vj/ bokalardiaren ondoko epentesi kontsonantikoa adierazteko <ch> ageri da, beharbada ahoskera [ʃ] zelako, gaur egun bezala (Zuazo 2006a: 58). Gogoan hartzekoa da kontsonante epentetiko horiek adierazteko <y> eta <j> izan direla ohikoagoak Mendebaleko testuetan.

6.5. Txistukarien sailean, aipatzekoa da udal-ordenantzetan ez direla frikariak eta afrikatuak bereizten; beraz, esan daiteke Hego Euskal Herrian Larramendik bere proposamena egin aurreko sistema ageri dela ordenantzetan.

6.6. Aurrekoetz landara, gai gutxi aipa litezke grafia-kontuez. Beharbada interesgarri dira ahoskatu ez arren ondare zaharreko euskal hitz gutxi batzuen hasieran ageritzen diren *h*-ak: 7 *haide*, 8 *habaderen*, 9 *hizango*. Halaber, hasieran dardarkaria duten mailegu gordin batzuek <r-> zein <e-> protetikoa izan dezakete: 9 *rrigorosamen[te]*, 9 *rejimentubac*, 10 *reformautta*, 11 *realac*; 5 & 8 & 10 *errejimentu*, 9 & 11 & 15 *errial*, eta abar.

7. Hiztegia

7.1. Hiztegi-irizpideak

Ondoko orrialdeetan aurretik landutako euskarazko testuko hitz guztiak biltzen dituen hiztegia ageri da.

Lan honetan hiztegiiko sarrerak ematean forma osoagoen alde egin dut; oro har *Orotariko Euskal Hiztegia*-ri jarraitu diot gaurkotze-lanetan, baina aldaera batzuk mantendu egin ditut, izan tradizio luzea duten aldaerak direlako, izan bariazio dialektalaren azterketarako interesgarri izan daitezkeelako. Ozen ondoko txistukarien ahoskera zein zen argitu ezinik ibilita (hots, frikari ala afrikatu ahoskatu behar diren ezin argituta), ozenaren ondotik <(t)> ezarri dut lemetan, bi aukerak aintzat har daitezen.

Lemaren ondotik hitzaren kategoria ageri da, laburduraren bidez adierazita. Gainera, beharrezkotzat jo dudan kasuetan esanahia zehaztu dut ‘ ’ ikurren artean.

Azkenik, azpian hitzaren agerrera guztiak ageri dira, testuan duten grafia berberekin eta adibide bakoitzak dagokion paragrafoaren zenbakia aldamenean duela.

7.2. Hiztegia

A

abade *iz.*
habaderen 8

aberats *izond.*
aberaza 1

abonadore *iz.* ‘ordaintzaile’
abonadore 4

abonau *izond.*
abonauba 1

adelantau *izond.* ‘aurreratu’
adelantauba 1

agindu *ad.*
aguinzen 2, 9

ahaide *iz.*
haide 7

ahaztu *ad.*
astu 14

aita *iz.*
aita 10

akabau *ad.* ‘amaitu’
acabau 3

alkate *iz.*
alcate 3, 3, 3, 3, 4, 6, 6, 7, 9; alcateric
1; alcatiac 2, 4

ama *iz.*
ama 11

amenzebau *izond.* ‘ohekidetu’
amenzebaubac 5

Arrate *iz. pr.*
Arrateco 14

asko *zenb. zehaztgb.*
ascotan 11

atabal *iz.*
atabalic 10

atrebidu *izond.* ‘ausart’
atrebiduba 1

atrebimentu *iz.* ‘ausardia’
atrebimenturic 9

aurre *postp.*
aurrera 4

autu *iz.* ‘auto’
autuba 14, 15

azpi *postp.*
azpichan 12

B

baga *postp.* ‘gabe’
baga 3, 5, 9, 14, 14

bagamundu *iz.* ‘kaleko eskale’
bagamunduen 5

baino *junt.*
baino 4

baita *junt.*
□ baita bere ‘halaber’
baita bere 1, 2, 3, 4, 5, 5, 5, 6, 7, 8, 9,
10, 11, 11, 11, 12, 13, 14, 14, 15, 15

bakotx *izond.*
bacochac 3, 8

baldin *partik.*
baldin 3, 3, 6

bardin *adb.*
bardin 1, 9

barri *izond.*
barricha 3; barritic 4

bat *zenb. zehazt.*
bat 3

begiratu *ad.*
beguiracia 7

behar *ad.*
□ behar *edun
biaco dabena 4, biaco dabela 4, pagau
izan biaco dabela 4, eguin biar da-
bela 3, estabela biar 4, biar dabe 2
□ behar izan
biar jaquiela 2

behe *postp.*
beian 12

bera *izord.*
berac 4

bere *part.* ‘ere’
ber[e] 11; bere 1, 1, 1, 2, 2, 2, 2, 3, 4,
5, 5, 5, 6, 6, 6, 7, 8, 9, 9, 10, 11,
11, 12, 13, 13, 14, 14, 15, 15, 15

berehala *adb.*
beriala 3

berrogeta hamar *zenb. zehazt.*
verroguet[a] amar 8

berrogeta hamar mila *zenb. zehazt.*
berrogueta amar mila 13

berrogeta hamarna *banatz.*

berroqueta amarna 3

beste *izlag.*

beste 4

bialdu *ad.* ‘bidali’

bialdu 3, 13

bigarren *ord.*

bigarren 2

bigilan(t)zia *iz.* ‘zaintza’

vigila[n]cia 11

bildur *iz.*

bildur 5

bi mila *zenb. zehazt.*

vimilla 1

borondate *iz.*

vorondatera 13

bostehun *zenb. zehazt.*

bost eun 12

bota *ad.*

botazeco 6

C**Cano** *iz. pr.*

Cano 15

D**debekatu** *ad.*

debecacia 14; debecauta 12

dekreto *iz.*

decreto 11, 15; decretuan 14

denpora *iz.*

demporaric 3

desterrau *ad.* ‘erbesteratu’

desterraubac 5, 12

diputazino *iz.*

diputacinora 3; diputacinuan 2

diru *iz.*

diruric 9

Don *iz. mask. (gazt.)*

don 15

dukat *iz.* ‘diru mota bat’

ducat 3; ducaten 8, 12

E***edin** *ad.*

deella 5; deila 15; della 8; de[lla] 1; ditiala 4, 5; est[ei]la 1; esteila 1, 8; estitian 11

edo *junt.*

edo 1, 4, 4

edozein *det.*

edocein 2, 6

eduki *ad.*

baleuca 9; daucala 6; daucasala 9; daucasana 1; daucasan[ac] 10; dauquezala 11; estaucana 1; euqui 14

***edun** *ad.*

badabe 4, 4, 9; badau 1; baditube 4; biardabe 2; dabela 1, 3, 3, 4, 4; dabben 2, 6, 9, 15; dabena 1; dabenic 4; dabenic 1; emoeban 14; espadau 3; estabela 4, 4

***edutsi** *ad.*

deuzenei 4; deuzena 12

egin *ad.*

daichala 3, 11, 14; daichela 5; daychela 13; dayela 14; deinian 3; deiquiala 7; eguin 3, 5; eguina 6; eguingo 9; eguiteco 4; eguiten 3, 4, 4; eguiter[a] 2; eguiti[a] 2; estai-chala 2; estayala 7; estaychala 10, 12; estaychal[a] 9

egon *ad.*

dagozan 3, 12; dagozanetatic 10; dagoon 12; egon 1, 4, 5, 6, 8; egoteco 11

ejekutau *ad.*

ejecutau 15

elejidi *ad.* ‘hautatu’

elejizera 1

elektore *iz.* ‘hautesle’

electoriac 4; electoriaren 4; electoriei 4

elekzino *iz.* ‘hauteskunde’ → *elezino*

eleccinuetaraco 4

elezino → *elekzino*1 *iz.* ‘hauteskunde’

elecinoa 4; eleciniueta[raco] 0

2 *iz.* ‘hautu’

elecino 4

emon *ad.*
emoeban 14; emon 2

en *prep. (gazt.)*
en 1

enpleo *iz.*
empleo 4

eragin *ad.*
eraguitia 14

erraiz *iz.* ‘sustrai’
erraizac 1

erreal *izond.* → *real*
errial 9, 11; errialac 15; errialaren 11;
errialera 13

erreden(t)zino *iz.* ‘libratze’
erredencinua 9

errege *iz.*
erregue 1, 11, 13; erregueganic 12; erre-
gueren 11, 13

erregistro *iz.*
erregistruena 3

errejidore *iz.*
erregidore 3; errejidoren 9; errejido-
riac 4

errejimentu *iz.* → *rejimentu*
errejimentubac 10; errej[i]mentuban 1;
justicia-errejimentu 5, 8

errenta *iz.*
errentac 4

esan *ad.*
esan 1; esaten 2, 12, 15

eskribau *iz.*
escribau 13; escribauba 3; e[scri]bauric
3; escribauzat 8

eskribidu *ad.* ‘idatzi’
esc[ri]bizen 1

esku *iz.*
escubetara 13

establezidu *ad.* ‘ezarri’
estableciduta 12

eta *junt.*
da 1, 1, 1, 1, 1, 1, 2, 2, 3, 3, 3, 3, 4, 4,
4, 4, 5, 5, 9, 9, 9, 9, 10, 11, 12,
12, 12, 13, 13, 14, 15; eta 1, 3, 4,
4, 5, 6, 7, 9, 9, 11, 11, 11, 14

etorri *ad.*
datozarian 2; etorri 15

eurak *izord.*
eurac 4

euskera *iz.*
eusqueras 0

examinau *ad.* ‘aztertu’
exhaminaubas 2

exekuzino *iz.*
execucinoric 2

exempto *adb.* ‘salbuetsi’
exemp[to] 9

ez *part.*
es 4, 6, 10, 10, 11; estabela 4, 4; estai-
chala 2; estanic 7; estaucana 1; esta-
quichanic 1; estayala 7; estaychala
10, 12; estaychal[a] 9; esteila 1, 8;
estitian 11

ezkero *postp.*
esquero 6, 6

ezkon(t)za *iz.*
esconsac 7; esconzetara 7

ezpaere *lok.* ‘bestela’
espaere 7

ezta *junt.*
□ ezta... bere
esta bere 1, 9

F

fakultade *iz.* ‘ahalmen’
facultade 9; facultadia 6

falta *iz.*
falta 4;
□ falta bago
falta bago 14

fiesta *iz.*
fiestaric 10; fiesten 14

fitxadore *iz.* ‘fitxatzaile’
fichadore 4

flogedade *iz.* ‘ahuldade’
flogedades 2

Fran(t)zia *iz. pr.*
Franciacua 12

fuero *iz.* ‘foru’
fueruac 2, 11

G

- gain** *postp.*
gainian 14, 14, 14
- galdu** *ad.*
galdu 3; [gal]du 11
- gauza** *iz.*
gauza 15
- Gaztela** *iz. pr.*
Gastelaco 13; Gastelara 11
- geroago** *adb.*
gueruago 15
- geu** *izord.*
gueure 11, 11, 11, 12, 13
- gizon** *iz.*
guison 1
- gorde** *ad.*
gorde 15; gordecia 14
- gradu** *iz.*
graduban 7
- grazia** *iz.* ‘barkamen’
gracicha 13
- gu** *izord.*
gure 11, 15
- gura** *iz.*
□ **gura *edun**
gura dabena 1
- guzti** *zenb. orok.*
gustiac 4, 6; gustian 15; gus[ti]cha 8;
gusticha 5; gustichac 4; gustichena
3; gustiena 3; gustietacuac 3, 13;
gustietacuan 13

H

- ha** *izord.*
aren 4
- hala** *adb.*
ala 11
- halako** *izlag.*
alacoric 1
- handi** *izond.*
andich[ac] 11; andicharequin 11; andi-
chen 14; andiric 9
- hartu** *ad.*
artu 9; arzen 9; arzera 2; arzia 12

hau

- 1** *art. zah.*
errichonetatic 12; instrumentubob-
nes 2; ymbentarichuau 3
- 2** *izord.*
onec 1, 4, 11
- 3** *erak.*
onen 9; onetan 15
- hazienda** *iz.* ‘ondasun’
haciendetatic 9
- herri** *iz.*
erri 3, 9, 13; errichac 4; errichan 9;
errichonetatic 12; errico 2, 4, 4, 7,
13; erritic 6
- hidalgia** *iz.* ‘aitonen semetasun’
ydalguicha 6
- hidalgo** *izond.* ‘aitonen seme’
ydalgua 1
- hil**
1 *ad.*
iltan 3; yl 3
- 2** *iz.*
ylian 13
- hogeta bat garren** *zenb. ord.*
ogueta bat garrenac 2
- hogeta hamazazpi** *zenb. zehazt.*
ogueta amasaspi 15
- honela** *adb.*
onela 9
- honelako** *izlag.*
onelaco 9, 9; onelacuac 12
- hots** *iz.*
□ **hots egin**
oz eguiten 4

I

- ibili** *ad.*
dabilsanac 11; dabilzanac 5
- idakorri** *ad.* ‘irakurri’
ydacorten 1
- ifini** *ad.* ‘ipini’
ifinita 11
- inbentario** *iz.*
im[benta]richo 3; ymbentarichuau 3

inor *izord. zehaztgb.*

inor 1, 2

instrumentu *iz.* ‘tresna’

instrumentubones 2

interes *iz.*

inter[es] 11

irago *ad.* ‘igaro’

yrago 6

irugarren *ord.*

yrugarren 7

izan *ad.*

bada 3; baita 1, 2, 12, 13; bait[a] 11;

bajaco 6; da 1; dala 7, 9, 9, 9, 13;

dan 2, 2, 7, 14; danian 3; danic 1;

diran 15; diranian 7; espada 1; es-

tanic 7; hizango 9; izan 1, 1, 2, 4,

5, 7, 15, 15; izang[o] 1; izango 3,

13; iz[an]go 7; izateco 12; izaten

4; jacusan 11; jaquiela 2; zyan 4, 4;

zana 15

izen *iz.*

izenian 9, 9

J

jai *iz.*

jai 10

jakin *ad.*

estaquichanic 1; jaquinda 1

jan *ad.*

jaten 4

Jangoiko *iz.*

jangoicuan 5

jaun *iz.*

jaunac 1, 3, 3, 3, 3, 4, 6, 7, 14; jauna-

ren 9; jaunec 6

jitano *iz.* ‘ijito’

jitanuen 5

jo *ad.*

joten 1

joan *ad.*

juateric 7

juez *iz.* ‘epaile’

juezac 2

junta *iz.* ‘batza’

ju[n]tan 2

jurisdikzino *iz.*

jurisdiccianuan 2

justizia *iz.*

justicia 10; justiciac 12, 14; justicia-

errejimentu 5, 8; justicia-jaunac 13;

justicia-rejimentubac 9; justicichac

11

K

kamara *iz.* ‘ganbera’

camaracoaren 13

kanpo *iz.*

camp[oe]tatic 2

kapitulu *iz.*

capitulubequin 15

kastigau *ad.* ‘zigortu’

castigaubac 5; castigazia 11

kastigu *iz.* ‘zigor’

castiguba 13; castigubac 11

kaza *iz.* ‘ehiza’

cazia 14

kendu *ad.*

quendu 10; quenduta 10

kiebra *iz.* ‘porrot’

quiebraric 4, 4

konbeni *ad.*

□ **konbeni izan**

[konbeni] jacusan 11

kontenidu *ad.* ‘jaso’

contenizen 14

kontra *postp.*

contra 9, 11, 11

kontrabando *iz.*

cont[traban]duan 11

kon(t)sejo *iz.* ‘batzorde’ → *kon(t)seju*

consejo 11

kon(t)seju *iz.* ‘batzorde’ → *kon(t)seju*

conseju 13; conzejuba[ren] 9

kontu *iz.*

contu 13; con[tu] 7; contuban 8;

□ **kontuban egon**

contuban egon ditiala 4, egon deella

contuban 5

korrejidore *iz.* → *korrexidore*

correjidore 15

korrespondidu *ad.*

correspond[i]zen 2

korrexidore *iz.* → *korrejidore*

correxidore 14

kuenta *iz.* (*gast.*)

cuentas 1

kuidado *iz.*

cuidado 11;

□ **kuidado egin**

cuidado egin 5

kulpa *iz.* ‘erru’

culparic 4

kunplidu *ad.* ‘bete’

cumplidu 15

L

lege *iz.*

leguiac 2, 9

legez *postp.* ‘bezala’

legues 2, 2, 2, 6, 15; leguez 9

lehen *adb.* → *lelengo*

lenagotic 6

lelengo *adb.* ‘lehenengo’ → *lehen*

lelengo 2

libertade *iz.*

libertaderaco 11

libre *adb.*

libre 9

M

magestare *iz.* ‘maiestate’

magestariaren 1, 11, 13

marabidi *iz.* ‘diru mota bat’

marabidiren 1, 13

moradore *iz.* ‘biztanle, bizilagun’

moradore 6

motibo *iz.* ‘arrazo’

censora-motibuac 9

Mucientes *iz. pr.*

Mucientes 15

multa *iz.* ‘isun’

multa 14; multia 1, 3; multiaren 12

multau *ad.* ‘isuna ezarri’

multauba 7

munizipal *izond.* ‘udalerriarri dagokiona’

municipalac 0; municipaletacua 13

N

nausi *izond.* ‘nagusi’

nauci 13

nezesidade *iz.* ‘beharrizan’

necesidade 9

noble *izond.*

noblea 9

noblezia *iz.*

noblecia 6

nonbramentu *iz.* ‘izendatze’

nonbramentua 4

nonbrau *iz.* ‘izendatu’

nonbrau 8

notifikau *ad.* ‘jakinarazi’

notificauta 6

numeral *izond.*

numerala 3

numeria *iz.*

numerichan 3

O

o *konj.* (*gast.*) ‘edo’

ò 2, 2, 2; ó 13; o 6

obserbau *ad.* ‘behatu’

obserbau 14

ofizial *iz.*

oficial[ic] 1

ofiziale *iz.*

oficialeric 1

ofizio *iz.*

oficio 1

on *iz.*

oneraco 11

onrau *izond.* ‘zintzo’

onrauba 1

orainengo *izlag.* ‘oraingo’

orainengo 15

ordenan(t)za *iz.*

ordenanza 0

ordinario *izond.* ‘arrunt’

ordinarichua 3

orduko *adb.*

orduco 3

original *izond.*

originala 13

osterun(t)zian *lok.* ‘bestela’

osteruncian 13

P

pagau *ad.* ‘ordaindu’

pagau 4; pagauco 4

papel *iz.*

papel 3

pasau *ad.* ‘igaro’

pasazen 11

Pedro *iz. pr.*

Pedro 15

pekatu *iz.*

pecatu 5

pena *iz.* ‘zigor’

pena 11; penan 8, 13; penen 12

pen(t)sau *ad.*

pensa[uaz] 9

perjuizio *iz.* ‘kalte’

perjuicioric 4

permitidu *ad.* ‘baimendu, ahalbidetu’

permitidu 2, 7, 10, 12

per(t)sona *iz.*

persona 1, 2, 9; person[aric] 7; personaric 1

peska *iz.* ‘arrantza’

pesquia 14

peskisa *iz.* ‘ikerketa’

pezquisa 2

petxu *iz.* ‘petxa, zerga’

pechupian 11

plaza *iz.*

pl[aza] 10

presentau *ad.* ‘aurkeztu’

presentazen 6

presente *adb.*

□ **presente eduki** ‘gogoan izan’

presente euki 14

pretestu *iz.* ‘aitzakia’

pretestuac 9

probeidu *izond.* ‘hornitu’

probeiduba 15

probiden(t)zia *iz.*

probidencietacua 15

probin(t)zia *iz.*

probinciaco 13; provincia 15; provin[ciac] 11; provinciaco 2, 14; provinciacuan 11; provincian 6

probisino *iz.*

probisinuequin 2

prokurau *ad.* ‘ahalegina egin’

procurau 11, 14

prozedidu *ad.* ‘ekin’

procedidu 5; procediduco 9

publiko *izond.*

publicuan 5, 10

R

Rapè *iz. pr.* ‘tabako mota bat’

rapè 12

real *izond.* → *erreal*

realac 11

reformau *ad.*

[re]formauta 10

rejimentu *iz.* → *errejimentu*

justicia-rejimentubac 9

resumida *adj.* (*gazt.*)

resumidas 1

rigorosamente *adb.* (*gazt.*) ‘zorroztasunez’

rrigorosamen[te] 9

S

santu *izond.*

santubac 10

seme *iz.*

semeric 8

señalau *ad.* ‘adierazita, markatuta’

señalauta 11

serbidu *ad.*

serbizen 1

sindiku *iz.*

sindicubac 4; sindicubaren 9

soldau *iz.*

soldau 1

suelto *izond.* ‘solte’
suelto 3

T

tabako *iz.*
[taba]cua 12; tabacuac 11

tanbolin *iz.*
tambolinic 10

testimonio *iz.* ‘lekukotasun’
testimonio 3, 13

titulu *iz.*
titulu 2

txar *izond.*
charric 1, 4

U

urgen(t)zia *iz.* ‘premia’
urgenciatic 9

urte *iz.*
urte 4, 13

urtebarri *iz.*
urtebarrico 13

urtebete *iz.*
urtebete 6

usatu *ad.*
usazen 6; usaz[ia] 12

uso *iz. (gazt.)* ‘erabilera’
uso 2

ustarril *iz.* ‘urtarril’
ustarrilian 13

Y

ya *adb. (gazt.)*
ya 2

Z

ze *lok.* ‘ezen’
ze 1

zedula *iz.*
cedula 11; cedulequin 2

zegaitik *kaus. mend.*
sega[itic] 2

zein *izord. erl.*
ceina 12, 13; seina 1, 2, 11; seinetan 14

zen(t)so *iz.* ‘kontabilitatearen kontrola’
censuaren 9; censuetatic 9

zen(t)sura *iz.* ‘kontabilitatearen kontrola’
censora-motibuac 9

zergaiterren *kaus. mend.* ‘zeren eta’
zergaiterren 4

8. Bibliografia

- Arnal, M., 2000, «Cambios grafemáticos en textos notariales aragoneses del siglo XVIII, a la luz de las reformas ortográficas de la RAE», *Archivo de filología aragonesa* 56, 117-136.
- Izagirre, E., M. Lizarralde & A. Narbaiza, 2000, *Eibarko idazlien eta idazlanen antologixia*. Eibar: Eibarko Udala.
- Kalzakorta, J., 2010, «1721. urteko Eibarko koplak zaharrak», *Litterae Vasconicae* 11, 10-33.
- Lekuona, J. M., J. I. López de Luzuriaga & A. Narbaiza, 1992, *1685eko koplak zaharrak*. Eibar: Ego Ibarra.
- Marcet, V. J., 2007, «El lenguaje de los documentos notariales leoneses», in M. Fernández Alcaide & A. López Serena (arg.), *Cuatrocientos años de la lengua del Quijote: estudios de historiografía e historia de la lengua española*. Sevilla: Sevillako Unibertsitatea, 347-458.
- Monteano, P. J., 2017, *El iceberg navarro. Euskera y castellano en la Navarra del siglo XVI*. Iruñea: Pamiela.

- Mujika, G., 1990 [1910], *Monografía histórica de la villa de Eibar*. Eibar: Eibarko Udala.
- Mujika, S., 1908, «El vascuence en los archivos municipales de Guipúzcoa», *RIEV* 5, 725-733.
- Narbaiza, A., 1998, *Eibarko euskara: gutxiespenaren historia*. Eibar: Eibarko Udala.
- Oyharçabal, B., 2001a, «Zenbait gogoeta euskarak letra hizkuntza gisa izan duen bilakae-raz», *Litterae Vasconicae* 8, 9-46.
- , 2001b, «Statut et évolution des lettres basques durant les xvii^{ème} et xviii^{ème} siècles», *Lapurdum* 6, 219-287.
- Real Academia Española, 1741, *Orthographia Española*. Madril: RAE.
- Sarasola, I. & K. Mitxelena, 1987-, *Orotariko Euskal Hiztegia*. Bilbo: Euskaltzaindia.
- Trebiño, I., 2001, *Administrazio zibileko testu historikoak*. Oñaki: HAEE-IVAP.
- Ulibarri, K., 2015, *Dotrinazko sermoitegia: galduriko hizkerak eta dialektologia historikoa*, doktoretza-tesi argitaragabea. Zuz.: Blanca Urgell dok.
- Urrutia, A. & A. Lobera (arg.), 1995, *Euskara, zuzenbidearen hizkera*. Bilbo: Deustuko Unibertsitatea.
- Zuazo, K., 2006a, *Deba ibarreko euskara. Dialektologia eta tokiko batua*. Oñati: Badihardugu.
- Zuloaga, E., prestatzen, «Eibarko euskara zaharra: iturriak eta kokapen linguistikoa».

Eneko Zuloaga

Hizkuntzaren eta Literaturaren Didaktika Saila Hezkuntza Fakultatea

Sarriena auzoa, z/g - 48940 Leioa (Bizkaia)

94 601 46 47

eneko.zuloaga@ehu.eus